

DİYANET

İlmi Dergi Cilt: 37 • Sayı: 4 • Ekim-Kasım-Aralık 2001

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

*

Üç Ayda Bir Yayınlanır

ISSN 1300-8498 Diyanet İlmi Dergi, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı 1971-

KUR'ÂN-I KERİM'E GÖRE ÂHİRET İNANCI

*Doç. Dr. H. Mehmet SOYSALDI**

GİRİŞ:

Bilindiği gibi dinimizin imân esaslarından birisi de âhiret gününe inanmaktır. Yaratılan her şeyin bir ömrü olduğu gibi, bu dünyanın da bir ömrü vardır. Yüce Rabbimiz dilediği kadar onun varlığını sürdürecektir. Bu âlem ve üzerindeki bütün varlıklar belirli bir zaman için yaratılmıştır. Bir gün gelecek ne bu âlemden ve ne de üzerindeki yaratılmışlardan bir eser kalacak, kâinattaki bu mükemmel nizam bozulacaktır. Daha sonra âhiret denilen âlem başlayacaktır.

Âhiret inancı, hak dinlerin hepsinde de mevcut olan ve bütün peygamberler tarafından teyid edilmiş bir esastır. Bu inanç, Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın varlığının ve birliğinin bir tamamlayıcısı olarak yer almıştır. Dolayısıyla biz bu araştırmamızda âhiret gerçeğini ve âhiretle ilgili meseleleri ele alıp, Kur'ân-ı Kerim ışığında açıklamaya çalışacağız.

A- Lügavî Yönden Âhiret Kavramı:

Âhiret, Arapça bir kelime olup, "EHR" kökünden gelmektedir. "Son, sonra gelen, sonraki" anlamlarında, sıfat olan "âhir" kelimesinin müennesidir.

Kur'ân-ı Kerim'de "âhiret günü", "âhiret yurdu" gibi isimlerle isimlendirilen âhiret; kıyâmetle birlikte başlayan yeni hayata verilen genel bir isimdir. Bu dünya hayatından sonra başlayacak olan yepyeni bir hayattır ki, mü'minler buna kesinlikle imân ederler. Nitekim Yüce Allah bu hususta;

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"Onlar, sana indirilenlere, senden önce indirilenlere ve âhiret gününe imân

* Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

ederler." buyurmaktadır.¹

Bu dünyaya "neş'e-i ûlâ" (ilk yaratma), âhirete ise, "neş'e-i sâni-ye" (ikinci yaratma) denir.²

B- Kur'ân'da Âhîret Kavramı:

Daha önce de zikrettiğimiz gibi lügatte "son, sonra gelen, sonraki" anlamlarına gelen "âhîret" kelimesi, Kur'ân terminolojisinde bazen "âhîret yurdu" anlamında "ed-Dâru'l-Âhîra" şeklinde geçer. İşte "âhîret" kelimesi, Kur'ân'da hem âhîret yurdu için hem de âhîret hayatı için kullanılır. Yani, gerek insanın ölüm ötesine sarkan varoluşunun zaman ve mekanı, gerekse ölüm ötesine ait inancı ifade için "âhîret" kelimesi kullanılmıştır.³

Kur'ân-ı Kerim'de "âhîret" kelimesinin lügavî mânâda kullanıldığı âyetler vardır. Meselâ;

" هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ ", "O, ilktir (kendinden önce hiçbir varlık yoktur), sondur (kendisinden sonra bir varlık yoktur)"⁴

" فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَى ", "Son da, ilk de (âhîret de, dünya da) Allah'ındır."⁵ Bu iki âyette de kelime, tam olarak lügavî anlamda "evvel" kelimesinin zıddı olarak kullanılmıştır. Ancak kelimenin, yine Kur'ân kavram bütünlüğü içerisinde lügavî anlamına hemen hemen tamamı ile zıt bir anlam kazanmış olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Buna göre, âhîret kavramı, Kur'ân öğretisinde; "insanın ölümünden sonraki ebedî, sonu olmayan, gelecekteki hayatını" ifade etmektedir. Âhîret kişinin ölümü ile, başka bir deyişle dünyadaki hayatının sona ermesiyle başlayan yeni, ancak bu defa sonsuz bir hayat dönemidir. Teknik anlamda ise, "dünyadaki davranışların ceza ve mükâfaatının görüldüğü, zaman ve mekanı" ifade etmek için Kur'ân'da "ed-Dâru'l-Âhîra" ibaresi veya kısaca "el-Âhîrâ" kelimesi kullanılmaktadır.⁶ Bu mefhum, dünya hayatının "el-Hayatü'd-Dünya" bu anlamda mukabili olan gelecekteki hayata işaret etmektedir.

Konunun doktrinel tarafı ise, Kur'ân'da çoğunlukla "el-Yevmü'l-Âhîr" ibaresi ile ifade edilmektedir. Başka bir deyişle, âyetlerde bu ibâre, daha çok imân söz konusu olduğu zaman kullanılmaktadır. İşaret ettiğimiz bu âyetlerin konusu, "Allah" ve "âhîret"e inanılıp inanılmamasıdır.

1 Bakara, 2/4.

2 Râğîb el-İsfehânî, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed, el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân, Mısır, 1970, s.13, 14.

3 Bkz., Bakara, 2/4; Nisâ, 4/38.

4 Hadid, 57/3.

5 Necm, 53/25.

6 Bkz., Nahl, 16/30; Bakara, 2/94; A'raf, 7/169; İbrahim, 14/27.

Kur'ân'da âhiret ve âhiretle ilgili zikredilen hususlar genellikle gayba ait olan konulardır. Bu hususları akıl, deney veya pozitif bilimlerle açıklamak mümkün değildir. Âhirete imân hakkındaki temel bilgi, vahye dayanmaktadır. Kur'ân ve hadislerin bu husustaki işaret ettiklerinin tamamına imân etmek zorundayız. Aksi halde şu âyet-i kerimede belirtildiği gibi âhireti veya onun temel unsurlarından birini inkâr etmek sahibini küfre götürür:

وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا

"... kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyla sapmıştır."⁷

Kur'ân-ı Kerim âhireti-gelecekteki ebedî hayatı- anlatırken başka kelimeler de kullanmıştır. Bunlar, "el-Yevm", "es-Sâ'a", "el-Hâkkatü", "el-Kâriatü" ve "el-Vâkıatü" gibi kelimelerdir. Şimdi bu kelimelerin âyetlerde nasıl kullanıldığını örneklerle görelim:

a) "Yevm" Kelimesinin Kullanılması:

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ O gün her nefis, yaptığı her hayrı hazır bulacaktır; işlediği her kötülüğü de... "⁸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خِلَّةَ وَلَا

"Ey inananlar! ne alışverişin, ne dostluğun ve ne de iltimasın olmadığı gün gelmezden önce, size verdiğimiz rızıktan (Allah için) harcayın. Kâfirler zâlimlerin tâ kendileridir"⁹

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

"O gün yer başka yere, gökler de (başka göklere) değiştirilir. Hepsi, tek ve kahredici Allah'ın huzurunda durur."¹⁰

يَوْمَئِذٍ يُوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُوا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ

"O gün, inkar edip peygambere başkaldırmış olanlar, yerle bir olmayı ne kadar isterler..."¹¹

مَنْ يَصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ

"O gün, kim azaptan alıkonursa, şüphesiz o kimse rahmete erişmiştir. İşte apaçık başarı budur."¹²

7 Nisâ, 4/136

8 Al-i İmran, 3/30.

9 Bakara, 2/254.

10 İbrahim, 14/48.

11 Nisâ, 4/42.

12 En'âm, 6/16.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا

"İşte o gün, gerçek mülk, Rahman'ındır, (bütün hükümrânlık yalnız O'na aittir) ve o (gün), kâfirler için çetin bir gündür."¹³

Yevm kelimesi, Kur'ân'da bazen de çeşitli kelimelere izafet edilerek kullanılır:

لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ "Kıyâmet gününe and ederim"¹⁴

O gün, hesap günüdür:

إِنَّ الَّذِينَ يُضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ

"... Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unuttuklarından dolayı onlara çetin azap vardır"¹⁵

هَذَا ذِكْرٌ وَإِنَّا لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنٌ مَأَبٍ جَنَّاتٍ عَدْنٍ مَفْتُحَةٍ لَهُمُ الْأَبْوَابُ مُتَّكِنِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ هَذَا مَا تُوْعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ

"Bu bir hatırlatmadır. Muttakîler için güzel bir gelecek vardır: Kapıları kendilerine açılmış adn cennetleri. Orada (koltuklara) yaslanarak bir çok meyve ve içki isterler. Yanlarında da bakışlarını yalnız (kocalarına) diken (kendileriyle) yaşıt dilberler vardır. İşte hesap günü için size söz verilen budur."¹⁶

O gün feth günüdür:

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ

"De ki: "Fetih günü (gelince, şimdi) inkâr edenlere (o zaman) inanmaları fayda vermez ve kendilerine mühlet de verilmez."¹⁷

O gün Cem' (toplantı) günüdür:

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

"Biz sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik ki, kentlerin anası (Mekke)'yi ve çevresinde bulunanları uyarasın; (vuku'unda) asla şüphe bulunmayan toplanma gününe karşı uyarasın. (O gün), bir bölük cennette, bir bölük ateştedir."¹⁸

13 Furkân, 25/26.

14 Kıyâme, 75/1

15 Sâd, 38/26.

16 Sâd 38/49,53.

17 Secde, 32/29.

18 Şûra, 42/7.

O gün, Din (ceza) günüdür:

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ "Din gününün sahibidir."¹⁹

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ

"O, sadece korkunç bir sestem ibarettir. Hemen onlar (dirilmiş olarak) bakıyorlardır. Vah bize bu din (ceza) günüdür derler."²⁰

O gün, huruç (kabirlerden ölümlerin çıkış) günüdür:

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ

"O gün (İnsanlar) o çağırışı gerçek olarak duyarlar. İşte bu (dirilip) çıkış günüdür."²¹

O gün, Telâk (buluşma, karşılaşma) günüdür:

رَفِيعِ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ

"Dereceleri yükselten; arş'ın sahibi (Allah), emrinden olan ruhu, kullarından dilediğine indirir ki buluşma, karşılaşma gününe karşı (insanları) uyar-sın."²²

O gün, Tenâd (Çağırışma) günüdür:

وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ

"Ey kavmim, sizin için o çağırışma gününden korkuyorum."²³

O gün, Azife (kıyamet) günüdür:

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْأَزْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَآظِمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ

"Onları Azife günü ile uyar. Zira (o gün), yürekler (korkudan âdeta yerinden sökülüp) gırtlaklara dayanmıştır; (kederlerini) yutkunur dururlar. Zâlimlerin ne bir dostu, ne de sözü tutulan bir şefaathçileri vardır"²⁴

O gün, teğâbün (davranıştaki kusurların ortaya konduğu) gündür:

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ

"Sizi cem (toplanma) gününde bir araya getirdiği gün, işte o gün teğâbün günüdür."²⁵

O gün, hasret (pişmanlık, yakınma) günüdür:

19 Fâtiha, 1/3.

20 Sâffât, 37/19, 20.

21 Kâf, 50/42.

22 Mü'min, 40/15.

23 Mü'min, 40/32.

24 Mü'min, 40/18.

25 Teğâbün, 64/9.

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

"Onları hasret gününe karşı uyar ki, o zaman kendileri (her şeyden) habersiz bir halde inanmamakta ısrar ederlerken iş bitirilmiş olur"²⁶

Yukarıda zikrettiğimiz âyet-i kerimelerde görüldüğü gibi, sözlükte "gün" anlamına gelen "el-yevm" kelimesi, Kur'ân konteksi içerisinde farklı bir anlam kazanmıştır.²⁷

Gerçekten de bu siyâk-sibâk içinde, "yevm" kelimesi dünya hayatının sonunda vuku' bulacak olayların zamanını ifade etmektedir. Kur'ân'da gelecek hayata ait bu zaman birimi önemine binaen altı çizilerek anlatılmaktadır. Çünkü Kur'ân'da sözü edilen zaman, insan varlığı için bir dönüm noktası olarak görülmektedir. O günde mutlak olarak karar verme yetkisi Allah'a ait olacaktır. Öyle ise insan bu vaktin önemini çok iyi kavramalı ve ona göre şimdiden hazırlık yapmalıdır.

b) "es-Sâ'a" Kelimesinin Kullanılışı:

Kur'ân-ı Kerim'de âhireti ifade eden başka bir kelime de "es Sâ'a" kelimesidir. Bu kelimenin özelliği birçok âyette de ifade edildiği gibi, bünyesinde ânîlik fikri taşımasıdır. Dolayısıyla Kur'ân'ın da ifade ettiği gibi kıyâmet ânîden kopacaktır. Yüce Allah'ın buyurduğu gibi bu anın gerçekleşeceği zamanı Allah'tan başka hiç kimse bilemez:

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِكُ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا

"İnsanlar sana (kıyâmet) saat(in)den soruyorlar. De ki: O'nun bilgisi Allah'ın yanındadır. Ne bilirsin belki o saat yakın olur."²⁸

c) "el-Hâkkâtü" Kelimesinin Kullanılması:

الْحَاقَّةُ مَا الْحَاقَّةُ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ

"Gerçekleşen (el-Hâkkâtü) nedir o gerçekleşen? Gerçekleşenin ne olduğunu nerden bileceksin?"²⁹

d) "el-Kâriatü" Kelimesinin Kullanılması

الْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ

"(Başlara) çarpan, (yürekleri hoplatan) hâdis; Nedir o çarpan hâdis? O çarpan hâdisenin ne olduğunu, sen nereden bileceksin?"³⁰

e) "el-Vâkıatü" Kelimesinin Kullanılması:

26 Meryem, 19/39.

27 Bkz., Râğıb el-İsfehânî, a.g.e, s. 247.

28 Ahzâb, 33/63; Ayr. Bkz., Yusuf, 12/107; Lokman, 31/34; Zuhuf, 43/85.

29 Hakka, 69/1-3.

30 Kâria, 101/1-3.

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَيْسَ لَوْقَعَتِهَا كَاذِبَةٌ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ

"Olacak vâkıa olduğu zaman, onun oluşunu yalanlayacak kimse çıkmaz. O alçaltıcı, yükselticidir."³¹

Kur'ân-ı Kerim'in âhîret konusunu işlerken kullandığı üslûpta dikkatleri çekiçi bir yön bulunmaktadır. Söz konusu âhîret olaylarının anlatımı sırasında diğer anlatımlardan farklı bir ifade ve anlatım biçimi kullandığı hemen hissedilebilmektedir. Çoğunlukla ilk dönemde gelen vahiyler için olan bu üslûba ait ifadeler kısa fakat anlam bakımından yüklü ve gerilimlidir. Kur'ân, muhatapı etkileyebilmek; onun dikkatini çekebilmek için yalın ifadeler yerine sanatlı bir üslûbu seçer. Vahiy bu üslûpla muhatapta vicdânî tepkiler uyarır, onun iç hayatında bir hareketlenme meydana getirir.³² İşte Kur'ân 'da âhîretle ilgili manzaralar da bu üslûp ile ele alınmıştır. Haberden inşâya, tavsiften konuşmaya geçilir ve muhatap kendini sanki olayların cereyan ettiği sahne içinde bulur. Kur'ân bu dünyada muhataba va'd ettiği âhîret âlemini anlatmıştır. Kur'ân dilinde bu âlem, sanki bizzat muhatapın gördüğü bir resim, adeta bir canlı, bir şahıs haline gelmiştir. Böylece bu âyetleri okurken, muhatap kâh son derece heyecanlanır, kâh tüyleri ürperir, kâh korkuyla dolar, kâh huzur ve güven duyar, kâh ateşin yalınları ile sarılır, kâh cennetin latif rüzgarlarını hisseder. Böylece va'd edilen günün gelmesinden önce, onu bu dünyada tanır.³³ Kur'ân'da âhîret için böyle sözünü ettiğimiz türden sanatlı bir üslûbun kullanılmasının başka bir sebebi de; dünya âleminde iken farklı, henüz bilmediği bir âlemi muhataba anlatma zarureti olabilir. Bilindiği gibi, âhîret gerek fizikî, gerek sosyal ilişkileri alt üst ederek gelir ve insanın yaşayacağı yeni ortama kendi düzenini getirir. Bu yeni âlem dünya hayatından farklı olarak, zaman, mekan gibi boyutları değiştirerek gelecektir.

Dünya ötesi ya da olağan üstü şartlarda meydana gelecek olayların, olağan bir ortamda, dünyada yaşayan muhataplara anlatılıyor olması, her zamankinden farklı bir anlatım tarzını gerekli kılabilir. Yine bunun başka bir tezahürü de üslûpta teşbih sanatının sıklıkla kullanılmasıdır. Âhîretteki nimetler dünya nimetlerine benzetilir. İbn Kuteybe'ye göre âhîret nimetleri dünyadakinden çok farklı olsa da muhatapın bildiği nimetlere benzetilerek anlatılmalıdır.³⁴ İbn Abbas ise âlemler arasındaki farka ilişkin olarak şunu söyler: "Dünyada sadece cennette olan şeylerin isimleri vardır."³⁵

Kur'ân'ın âhîret olaylarını tasvir ederken dikkati çeken diğer bir husus da gelecekteki meydana gelecek olayları mâzî (dili geçmiş) bir üslupla anlatması-

31 Vâkıa, 56/1-3; Ayr. Bkz., Kehf, 18/21.

32 Kutub, Seyid, *Kur'ân'da Kıyamet Sahneleri Cennet, Cehennem*, Trc: Süleyman Ateş, Ankara, trs, s.13.

33 Kutub, a.g.e., s.49; Derveze İzzet, *Kur'ân Cevap Veriyor*, Terc: Abdullah Baykal, İst, 1988, s. 327 vd.

34 İbn Kuteybe, ed-Dîneveri, *Te'vîlu Müşkili'l-Kur'ân*, Kahire 1973, s. 80.

35 İbn Kuteybe, a.g.e., s. 80; Ayr. Bkz., Derveze, a.g.e., s. 321.

dır. Kur'ân'ın bu üslubu kullanmadaki amacı; muhataba, âhiretle ilgili gelecek-teki meydana gelecek olayların gerçekleşmesinin kesinliğini ifade etmektir.

C-Kur'ân da Âhiret Ahvâli:

Bu âlemin ve varlıkların yok olması (kıyâmet), insanların yeniden dirilmesi (ba's), sorgulama, amellerin hesaba çekilmesi, haşr, şefaât, mîzân, cennet, ce-hennem gibi hususlar âhiret âleminin meselelerindedir. Şimdi Kur'ân ışığında bu hususları açıklayacağız.

a) Kıyâmet:

Âhiret âlemi İsrâfil'in "sûr" denilen ve mahiyeti bizce bilinmeyen bir şeyi üfledikten sonra meydana gelecek çok şiddetli bir gürültü ile başlayacağı bildirilmektedir. "Nefha-i Ulâ" da denilen bu olayla birlikte göklerde ve yerde bulunan tüm canlılar ölecek, bu suretle dünyanın durumu değişecek, göklerin düzeni bozulacak, yer yerinden oynayacak her şey alt üst olacak, bu merhaleden sonra bambaşka bir âlem vücuda gelecektir. Ebedî hayatın başlangıç noktasını teşkil eden uhrevî âlemin meydana gelişindeki bu fevkalade olayı, kıyâmet hâdisesini, Kur'ân-ı Kerim Tekvir suresinde:

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ وَإِذَا الْمَوْئِدَةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُنزِلَتْ

"Güneş büzüldüğü..., yıldızlar kararıp döküldüğü..., dağlar yürütüldüğü..., on aylık gebe develer başı boş bırakıldığı..., vahşî hayvanlar bir araya toplandığı..., denizler kaynatıldığı..., nefisler çiftleştirildiği..., (ruhlar bedenlerle yahut amelleriyle birleştiği), diri diri toprağa gömülen kızın hangi günahla öldürüldüğünün sorulduğu..., (amel) defterleri açılıp yayıldığı..., gök sıyrılıp açıldığı..., cehennem alevlendirildiği..., cennet yaklaştırıldığı zaman.." ³⁶ diyerek en çarpıcı bir şekilde tasvir ettikten sonra şu ikaz ve hatırlatmalarda bulunmaktadır.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ

"Allah ki, O'ndan başka tanrı yoktur. Sizi, vukuunda asla şüphe olmayan kıyâmet gününde bir araya toplayacaktır..." ³⁷

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ

"Sûr'a üflenir, göklerde ve yerde olanlar ölür. Ancak Allah'ın dilediği kalır.." ³⁸

36 Tekvir, 81/1-13.

37 Nisâ, 4/87.

38 Zümer, 39/68.

Melekler de dâhil olmak üzere³⁹, "her şey helak olacaktır, ancak O'nun zâtı bakî kalacaktır. Hüküm O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz."⁴⁰

"Sonra tekrar Sûr'a üflenir, birden onlar kalkarlar, bakarlar (bekleşirler)."⁴¹ Bu kalkma ve bekleşme, âhîret hayatının başlangıç noktasıdır. Bundan sonra meydana gelen olaylara, uygulanan işlemlere âhîret ahvâlî denilmektedir. İkinci "nefha" ile başlayıp sonsuz olarak devam edecek olan zaman içerisinde haşır, mizan, şefaât, sırat ve nihâyet, cennet ehlinin cennete, cehennem ehlinin ise cehenneme gidişleri gerçekleşecektir.

Birinci sûr ile ikinci sûr arasında geçen ve bizce bilinmeyen zamana da "berzah" âlemi denilmektedir.⁴²

b) Ba's (Yeniden Diriliş):

Ebedî hayat olan âhîret hayatını yaşamak için insanın, öldükten sonra dirilmesi gerekir. Kur'ân-ı Kerim'de bu husus hakkında vârid olan âyetlere göre tekrar dirilme muhakkak olacaktır.

İsrâfil'in ikinci defa sûra üflemesi ile kabirlerinde bulunan ve bazı nedenlerle kabre konulamayan⁴³ tüm insanlar ile sâir canlılar, bir tohumun yeşermesi, bir tomurcuğun filizlenmesi" gibi⁴⁴ dirilecek ve buldukları yerlerden kalkacaklardır. Bunda asla şüphe edilmez. Çünkü âhîrete iman, öldükten sonra dirilmeyi kabul, etmekle tamamlanır. "Ba'sü ba'de'l-mevt" in hak olduğunu, yoktan var edildiğini bilen her akli başında kişi kabul eder. Zîrâ yoktan var eden Allah için, ölmüş olanı diriltmenin zor olmayacağını bilir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda tereddütü olanlar, hatta Übey b. Halef gibi bir kemik parçası elinde olduğu halde Peygamberimize gelip, "bu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diyenler için bir çok delil bulunmaktadır. İşte onlardan bir kaçı:

"İnsan, bizim kendisine nasıl bir nutfe (sperm)den yarattığımızı görmedi mi ki, şimdi apaçık bir hasım kesildi? Kendi yaratılışını unutarak bize bir mesel verdi: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" dedi. De ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı bilir. O size ağaçtan ateş yaptı da siz ondan yakıyorsunuz. Göklere ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratamaz mı? Elbette yaratır. O, çok bilen yaratıcıdır. O'nun işi, bir şeyi(n olmasını) istedi mi ona, sadece "ol" demektir, hemen olur." Göklere ve yeri yaratan, bunları

39 Bkz., et-Taberî, Ebû Câfer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vi'li'l-Kur'ân*, Mısır, 1954, XXIV, 19.

40 Kasas, 28/88.

41 Zümer, 39/68.

42 Mehmet Vehbi, *Akâid-i Hayriyye Tercemesi*, Ahmed Kâmil Mat. 1340, s. 128.

43 Kabirden murat, dünya ile âhîret arasında ölünün geçirdiği zaman ve mekan demek olduğundan, kabir hayatında toprağın altına defnolunmak şart değildir. Dolayısıyla ölü boğulsa da, yansa da hayvanlar tarafından yense de yine kabirdeki azabı ve nimeti tadacaktır, hayat bulacak ve haşır olunacaktır. Bkz., Aliyyü'l-Kârî, Ali b. Muhammed, *Şerhu'l-Fıkhi'l-Ekber*, Beyrut, 1984, s. 128.

44 Kâf, 50/9-11.

yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmeler mi? Evet O, her şeye kadirdir."⁴⁵

"Görmediler mi Allah nasıl yaratmayı başlatıyor, sonra onu iade ediyor (dönüp yeniden yaratıyor). Bu, Allah'a göre kolaydır. De ki: Yeryüzünde gezin, bakın yaratmağa nasıl başladı, sonra Allah, son yaratmayı da yapacaktır. Çünkü Allah, her şeyi yapabildir."⁴⁶ "İnsan neden yaratıldığına bir baksın. Atılan bir sudan yaratıldı. Bel ile kaburga kemikleri arasından çıkan (bir sudan). O (Allah), onu tekrar döndür(üp yarat)mağa kadirdir."⁴⁷

"İnsan başı boş bırakılacağını mı sanır? Kendisi dökülen meniden bir nutfe değil miydi? Sonra kan pıhtısı oldu da (Rabbi onu) yarattı, ona şekil verdi. Ondan iki çifti, erkeği ve dişi var etti. Şimdi bunları yapan Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?"⁴⁸

Kur'ân-ı Kerim bu belîğ ve ibret dolu ifâdeler içerisinde akıl sahibi olanlarla münâkaşasını sürdürmekte ve âhiretin varlığını, öldükten sonra dirilmenin mutlaka olacağını ispatlamaktadır. Fakat bu apaçık delillere rağmen onu kabullenmeyenlerin bulunduğunu, bulunabileceğini de belirterek onları ölü, sağır, kör olarak nitelermekte ve şöyle demektedir: "(Ey Habibim!), sen, ölülere işittiremezsin, arkalarını dönmüş kaçarlarırken sağırlara da çağrıyı duyuramazsın. Ve sen körleri düştükleri sapıklıklarından vazgeçirip doğru yola döndüremezsin. Sen ancak âyetlerimize inananlara duyurabilirsin ve onlar derhal Müslüman olurlar."⁴⁹

c) Haşir:

Haşir, ölülerin tekrar dirilip mahşere çıkarılması, sevk edilmesi demektir. İnsanların mahkeme edilmeleri için toplanacakları yere de mahşer denir. "İnsanlar o gün âlemlerin Rabbi olan Allah'ın huzuruna çıkar"⁵⁰ ve uçsuz bucaksız bir meydana toplanırlar. Ama herkes kendi derdiyle meşgûldür, birbirine bakamazlar. Zîrâ "O gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar. O gün herkes kendi derdine düşer. O gün bazı yüzler aydınlıktır, gülmekte, sevinmektedir. Ve bazı yüzler ise (o gün) tozlanmış ve onları karanlıklar bürümüştür. İşte onlar kâfirler ve fâcirlerdir."⁵¹

Kur'ân-ı Kerim'de haşir günü, şu şekilde tasvir edilmiştir: "Sûr'a üfürülür; işte bu, geleceği va'dedilen gündür. (O gün) herkes, beraberinde sürücü ve şâ-

45 Ahkaf, 46/33.

46 Ankebut, 29/19-20.

47 Târik, 86/5-8.

48 Kıyâme, 75/36-40.

49 Neml, 27/80, 81

50 Mutaffifin, 83/9.

51 Abese, 80/34-42.

hid (iki melek) bulunduğu halde, (mahşere) gelmiştir.⁵²

"O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün (bütün mahlûkatin) hazır bulunduğu bir gündür."⁵³ "Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o aldatma günüdür..."⁵⁴

Mahşer meydanında herkes bir araya getirilip toplanacak ve yaptıklarının hesabı sorulacaktır. O gün kötülerin aldandığı, iyilerin de haklı olduğu ortaya çıkacaktır. Bu zikrettiğim âyetteki "'yevmü't-teğâbün" ifâdesine "kâr-zarar günü" anlamı da verilmiştir.

O gün Allahu Teâlâ bütün mahlûkata, "bugün mülk kimindir?" diye hitap edecektir. Yüce Allah'ın bu sorusuna hiçbir varlık cevap veremeyecek ve Allah kendi cevap vererek, "mülk, Kahhar olan Allah'ındır" buyuracaktır. Bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "O gün, onlar (kabirlerinden dışarı) çıkarlar: Onların hal ve amellerinden hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. (Allah şöyle buyurur): "bugün mülk kimindir?" (hiç kimse buna cevap veremez ve yine Allah): "Mülk Kahhar olan Allah'ındır" buyurur."⁵⁵

d) Hesap ve Mizan:

Haşir meydanındaki uzun bekleyişten sonra ilâhî adaletin tecelligâhı olan ve adına "mîzan" denilen büyük mahkeme, (mahkeme-i kübrâ) kurulacaktır. "Kirâmen Kâtibîn" tarafından yazılmış bulunan her kula ait amel defteri, o gün açık ve anlaşılır bir kitap halinde ortaya getirilecektir. "Her nefis yaptığı her hayrı ve yaptığı her kötülüğü (o kitapta) hazır bulur".⁵⁶ "O gün asla zulüm yoktur."⁵⁷ "Kim zerre kadar hayır işlerse onu görür ve zerre kadar şer işlerse onu görür."⁵⁸ "Her insanın günahı boynuna vurulacak ve ... kitabımı oku, bugün kendi nefsin, kendine hesapçı olarak yeter."⁵⁹ denilecek, arkasından da bazılarının ki sağdan, bazılarının ki ise soldan olmak üzere herkesin kitabı kendisine verilecektir. "Kitabı sağından verilenler, "Alın, kitabımı okuyun, doğrusu ben hesapla karşılaşacağımı sezmişim zaten" der. "Artık o, meyveleri sarkmış yüksek bir bahçede memnuniyet verici bir hayat (ortam) içindedir... Kitabı sol tarafından verilen ise "keşke kitabım verilmeseydi, keşke hesabımın ne olduğunu" bilmeseydim, keşke (ölüm işimi) bitirmiş olsaydı. Mahım beni kurtarmadı, gücüm, saltanatım benden yok olup gitti der"⁶⁰ ve son pişmanlığın

52 Kaf, 50/20, 21.

53 Hûd, 11/103.

54 Teğâbün, 64/9.

55 Mü'min, 40/16.

56 Al-i İmrân, 3/30,

57 Gâfir, 40/17.

58 Zilzâl, 99/7-8.

59 İsrâ, 17/14.

60 Hâkka, 69/19-29.

fayda vermediğini anlamış olarak cehenneme sevk edilir.

Bu arada çarpıtıldıkları cezaya itirazda bulunanlar, bu cezayı hak edecek kötü bir fiilin olmadığını ileri sürenler de olacaktır. Ancak onların bu itirazlarına karşı kendi azaları (organları) aleyhlerine şahadette bulunacaktır: "Allah'ın düşmanları o gün toplanıp hep birlikte cehenneme sevk olunurlar. Oraya vardıklarında kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları hakkında onların aleyhlerine şahitlik ederler. Derilerine "niçin aleyhimize şehâdet ettiniz?" (derileri), "her şeyi konuşuran Allah bizi konuştu. Sizi de ilk defa O yarattı, yine O'na gönderiliyorsunuz derler."⁶¹ İşte o gün insanların, ağızları mühürlenir, fakat elleri konuşur, ayakları da yaptıklarına şahitlik eder.⁶² "Kendi dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarına şahitlik ettikleri gün, onlar büyük azaba uğrayacaklardır."⁶³

"Biz kıyâmet günü için adâletle tartan terâziler koyacağız. Artık hiç kimseye hiç bir suretle zulmedilmeyecektir. Yapılan iş, bir hardal tanesi ağırlığında da olsa, onu tartıya koyacağız. Amellerin hesabını yapmak için biz yeterliyiz."⁶⁴ "Kıyâmet gününde amellerin tartılması haktır. Kimin iyilikleri kötülüklerinden ağır gelirse işte onlar kurtulanlardır. Kimin de tartıları hafif gelirse işte onlar da, âyetlerimize yaptıkları haksızlık sebebiyle, kendilerine yazık edenlerdir."⁶⁵ "Mizanda iyilikleri hafif gelenler, kendilerine yazık edenlerdir. Onlar cehennemde kalanlardır"⁶⁶

Çok süratli olarak görülecek bu yargılamada o gün, hiç kimseye asla zulüm yapılmayacaktır.⁶⁷

Kıyâmet gününde hak sahipleri arasında hesaplaşma da olacaktır. Bu husus Hz. Peygamberin hadisleri ile sabittir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır "Kimin Müslüman kardeşinde zulümle alınmış bir hakkı varsa, dînar ve dirhemin (paranın) bulunmayacağı kıyâmet gününden önce onunla helallaşsın. Helallaşmadan ölür ise iyi bir ameli varsa, zulmettiği kadar alınıp hak sahibine verilir. Eğer yeterince iyiliği yok ise bu defa hak sahibinin günahı alınır ve hak yiyen zâlime yükletilir."⁶⁸

Bu duruma düşen kişiyi Hz. Peygamber (s.a.v) gerçek müflis (iflâs eden) olarak nitelemekte ve şöyle demektedir: "Müflis kimdir bilir misiniz? Şüphesiz gerçek müflis, kıyâmet gününde Allah'ın huzuruna namaz, oruç ve sadaka gi-

61 Fussilet, 41/19-21.

62 Yâsin, 36/65.

63 Nur, 24/24.

64 Enbiyâ, 21/47.

65 Araf, 7/8-9.

66 Mü'minûn, 23/103.

67 Bkz., Gâfir, 40/17; Ra'd, 13/41.

68 Buhârî, K. Mezâlim. 10.

bi iyi amellerle geldiği halde... hak sahiplerine hasenâtı, iyilikleri dağıtılan kim-sedir. Eğer bu kişinin iyilikleri tükenir de hak sahiplerinin hakkını karşıla-yamazsa (bu defa) onların hataları alınıp, hak yiyen zâlimin üzerine yükletilir; sonra da cehenneme atılır. İşte asıl müflis budur."⁶⁹

Aliyyü'l-Kârî, "Fıkhü'l-Ekber" şerhinde şöyle diyor: "Bu, insanların hakla-rını alma konusunda gelen rivayettir. Hayvanların birbirlerinden hak alması konusunda gelen rivayette ise, boynuzsuz koyunun boynuzludan hak alacağı beyân edilmiştir. Sonra Allah Teâlâ ona "toprak ol" diyecek ve oda hemen top-rak olacaktır. İşte o zaman imansız kişi "keşke bende toprak olsaydım" diyecek"⁷⁰ ve böylece durumunun vehâmeti karşısında hayvana imrenecektir. Bu konuya yüce Allah Nebe' suresinde şöyle değinmektedir "Cebrâil ve melekle-rin dizi dizi durdukları gün, Rahman olan Allah'ın izni olmadan kimse konu-şamayacaktır. Konuştuğu zaman da doğruyu söyleyecektir. İşte gerçek gün bu gündür. Dileyen kimse, Rabbine götürecektir bir yol benimser. Sizi, yakın gele-cekteki bir azapla uyardık. O gün kişi elleriyle sunduğunu görür ve inkarcı da "keşke toprak olsaydım" der."⁷¹

e) Sırat:

Âhîret konusunun sonunu oluşturacak olan cennet ve cehennem bahsine geçmeden önce ele alınması gereken konulardan biri de "sırat"tır. Sırat, Kitap ve Sünnet ile sabittir. Akâid âlimleri, Meryem Suresinin 71. âyetini sırat için delil olarak kullanmaktadırlar. Ayette şöyle denilmektedir: "

وَأَنَّ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا "İçinizden hiç biri istisna edilmeksizin,

hepiniz oraya varacaktır. Bu Rabbinin katından kesinleşmiş bir hükümdür."

Hız. Peygamber (s.a.v)'de sırat hakkında şu haberi vermektedir: "Cehennem üstünde bir uçtan bir uca sırat köprüsü kurulur. Ümmetiyle bu sıratı ilk ge-çen ben olacağım. O gün peygamberlerden başkası konuşmayacaktır. O gün peygamberlerin söyledikleri; "Allahım selâmet ver, Allahım selâmet ver" ola-caktır... İnsanlar amelleri sayesinde oradan geçerler. Bir kısma ameli ile kurtu-lacak, bir kısmı da cehennemdeki hurma dikenine benzer dikenlere takıldıktan sonra kurtulacaktır."⁷²

Sırat köprüsünden geçerken mü'min olduğu halde günahlarının ağırlığı yü-zünden cehenneme yuvarlananlar olacaktır. Bu kişiler, dünyada iken Allah'ın emir ve yasaklarına göre yaşayışını, fiil ve hareketlerini düzenlemeyenler imti-handa yeterli notu alamayanlardır. İşte bunlar tembelliklerinin cezasını çekmek

69 Müslim, K. Birr, 60.

70 Aliyyü'l-Kârî, a.g.e., s. 209.

71 Nebe', 78/38-40.

72 Buhârî, K. Rikak, 52.

üzere cehennemde kalacak, ceza süreleri bitince de cennete gönderileceklerdir. Çünkü imân sahibi olan herkes, sonunda cennete nail olacaklardır.⁷³ Ancak Allah'ı ve Resulü olan Hz. Muhammed'i tanımayanın ebediyen kalacağı yer kesinlikle cehennem olacaktır. Allah'ın âyetlerini, kesin emir ve yasaklarını inkâr eden kimsenin, bir çok iyiliklerin sahibi olsa dahi, cennete giremeyeceğini Cenab-ı Allah Kur'ân-ı Kerim'de bildirmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Bunlar o kimselerdir ki, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr etmişlerdi de iyilik olarak yaptıkları bütün amelleri boşa çıkmıştı. Artık onlar için kıyamet günü hiç bir terazi tutmaz, amellerine itibar etmeyiz."⁷⁴

f) Şefaât:

Kıyâmet günü Allah'ın dilediği kimselerin cehennem azabından kurtarılmaları için şefaât müessesesi kurulacaktır. Başta Peygamberimiz (s.a.v) olmak üzere Allah'ın izin verdiği ehl-i şefaât, kurtulması mukadder olanlara şefaât edeceklerdir.

Bütün peygamberler, azabı kaldırmak veyahut dereceyi yükseltmek için insanlara şefaât edeceklerdir. Ehl-i Sünnete göre âhirette şefaât etmek yalnız peygamberlere mahsus değildir. Âlimler, şehidler, sâlihler ve Allah'ın velî kulları da kıyamet günü şefaât edeceklerdir.

Kıyâmet günü şefaâtçıların şefaât etmeleri için Allah'tan şefaât izninin çıkması gerekir. Yüce Allah'ın izni olmadıkça kimse kimseye şefaât edemez. Hatta peygamberler dahi şefaât edemezler.

Kıyâmet günü Allahu Teâlâ, hem şefaât etmek için şefaât edecek olanlara izin verir, hem de kimler hakkında yapılan şefaatin kabul olunacağını bildirir. Şefaât edecek olan ancak bundan sonra şefaât edebilecektir. Bundan önce kimse kimseye asla şefaât edemez. Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'de bu hususta şöyle buyurmaktadır:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ " ...O'nun izni olmadan kendisinin katında kim şefaât edebilir?... "⁷⁵

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا " O gün Rahman'ın izin verip sözünden hoşlandığı kimseden başkasının şefaati fayda vermez. "⁷⁶

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ " ...Onlar, (Allah'ın) razı olduğundan başkasına şefaât edemezler ve O'nun korkusundan titrerler "⁷⁷

73 Bkz., Müslim, K. İman, 140.

74 Kehf, 18/105.

75 Bakara, 2/255.

76 Tâhâ, 20/109.

77 Enbiyâ, 21/28.

Kıyâmet günü kendilerine şefaât izni verilenler ancak mü'minlere şefaât edeceklerdir. İmansız olarak ölenlere hiçbir şefaâtçi şefaât edemez.⁷⁸ Çünkü onların cehennem azabından kurtulmaları mümkün değildir. Âhirete imansız olarak göçenler cehennemde ebedî kalacaklardır.

g) Cennet-Cehennem:

Cehennem, âhirette kâfirlerin ve dünyada günah işleyip, âhirette de şefaât edenlerin şefaâtına nâil olamayan Müslümanların azap görecekleri yerdir.

Orada kâfirler ebedî olarak kalıp azap görecekler, Müslümanlar ise günahları kadar azap görüp cehennemden çıkarlar ve cennete girerler.

Âhirette iki yer bulunduğunu, bunların cennet ile cehennem olduğunu ve cennete mü'minlerin gireceğini, cehenneme ise kâfirlerin gireceğini, her ikisinde bulunanların yerlerinde sonsuz olarak kalacaklarını, hem Kur'ân-ı Kerim'deki âyetler, hem de bunlar hakkında vârid olan hadis-i şerifler açıktan açığa beyân etmektedir.

Biz burada bu âyetlerden bazılarını zikretmek istiyoruz:

*"Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının. O, kâfirler için hazırlanmıştır."*⁷⁹ *"Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklar, azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir. Biz onlara zulmetmedik; fakat onlar kendileri zâlim idiler. (Cehennemin muhâfızlarına): "Ey mâlik, Rabbin bizim işimizi bitirsin, (bizi yok etsin, böyle yaşamaktansa ölmek daha iyidir)" diye bağırdılar. (Mâlik): "Siz kalacaksınız (hiçbir suretle buradan kurtuluş yok)" dedi."*⁸⁰ *"O kâfirler, bölük bölük cehenneme sürülmüşlerdir. Oraya geldikleri zaman, kapıları açılmış, cehennemin bekçileri onlara şöyle demiştir: "Kendi aranızdan, Rabbinizin âyetlerini size okuyan ve sizi bu gününüzle karşılaşacağınız hakkında uyarıcı elçiler gelmedi mi?" "Evet geldi", demişlerdir, "ama kâfirlere azab sözü hak oldu." "O halde içinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin, Kibirlenenlerin yeri ne kötüymüş!" demişlerdir."*⁸¹

*"Cehennem o (şeytana uya)nların hepsinin buluşma yeridir. Onun yedi kapısı vardır. Her kapıya, onlardan bir bölüm ayrılmıştır."*⁸²

78 Bkz., Bakara, 2/48 (وَأَتَقُوا بِرَبِّهِمْ لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا)

“Öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse, kimsenin cezasını çekemez (borcunu ödemez); kimseden şefaât (aracılık, iltimas) da kabul edilmez; kimseden fidye de alınmaz ve onlara hiçbir yardım yapılmaz”; Müddessir, 74/48 (فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ) “Artık onlara şefaâtçilerin şefaati fayda vermez”.

79 Bakara, 2/24.

80 Zuhruf, 43/74-77.

81 Zümer, 39/71, 72.

82 Hicr, 15/43,44.

Cehennem bu âyette buyurulduğu gibi yedi tabakadır. Her tabakanın azabı birbirine uymaz. Her birinin azabı diğerinden daha şiddetlidir. Herkesin, küfürüne, günahına göre kendisine azap edilir.

Bu cehennemliklere mukâbil, dünyada iken iman eden ve imanlarının icâbı sâlih amellerde bulunanların, âhirette ebedî olarak refah ve saadet içinde yaşayacakları yer cennettir. Cennete girenler, dünyada nefis mücadelesi sonucu yaptıkları işlerin mükâfaatlarını almış olurlar. Nitekim Yüce Allah, cennet ve cennetteki nimetler hakkında şöyle buyurmaktadır.

"O öyle cennettir ki, biz onu kullarımızdan gerçekten muttaki olan kişilere vâris kılacağız."⁸³ "İşte bu, sizin yapageldiğiniz iyi amelleriniz sayesinde mirasçı kılındığınız cennettir."⁸⁴ "Rabbinizden bir mağfirete ve genişliği, gökle yerin genişliği gibi olup Allah'a ve elçilerine inananlar için hazırlanmış bulunan bir cennete koşun. İşte bu, Allah'ın dilediğine vereceği lütuftur. Allah büyük lütuf sahibidir."⁸⁵

Kur'ân-ı Kerim'de cennet, cehennemi ve orada bulunanların durumlarını anlatan daha çok âyetler vardır. Biz burada bu kadarıyla yetinerek, âhîret inancının insan hayatına etkisinden bahsetmek istiyoruz.

D-Âhîret İnançının İnsan Hayatına Etkisi:

Yaşadığımız bu dünyada, her zaman Allah'ın ve Peygamberlerin emirlerine uyulmadığından, haklı ile haksız doğru ile yanlış birbirine kaşabilmektedir. Bu dünyadaki yapılan bazı iyilikler karşılıksız kalabildiği gibi, bazı suçlar da cezasız kalabilmektedir. Bu durumda akliselim sahibi bir insan, haklı ile haksızın, doğru ile bâtılın ayırt edildiği, iyiliğe karşı mükâfat, kötülüğe karşı cezanın verildiği bir günün varlığını zarûrî bulmaktadır. İnsan, kendine zulmedenin bir gün cezasını bulacağına inanmazsa bu dünyanın acılarına dayanabilir mi? Çektiği acıların bir gün dinedeceğini, mutlu bir hayata kavuşacağını bilmeseyse, hayat mücadelesinde başarılı olabilir mi? Böyle bir inanç olmazsa, insan boş yere yaşamış, boş yere çalışıp, didinmiş olmaz mıydı? Herkesin bu dünyada yaptığı da yanına kâr kalmış olurdu.

Nitekim Yüce Allah; "*Yoksa sizi boşuna yarattığımızı ve bize döndürülme-yeceğinizi mi sandınız ?*"⁸⁶ sözüyle insanın bir hiç uğruna veya boşu boşuna yaratılmadığını açıklamaktadır.

Şüphesiz, âhîret inancı, insanlar için en büyük mutluluk kaynağıdır. Bu mutluluk sadece âhîrette değil, insanın dünyada da huzur kaynağı olur.

83 Meryem, 19/63.

84 Zuhruf, 43/72.

85 Hadid, 57/21.

86 Mü'minûn, 23/115.

Âhiret âlemine inanmayan kimse için ölüm kesin bir sonudur. Onun anlayışı-na göre hayat, dünyadaki 50-60 senelik kısa bir ömürden ibarettir. Halbuki akliselim sahibi insan mutluluğu, bugün var yarın yok olmakta değil, ebedî olarak yaşamakta görür. Bu bakımdan âhiret inancı olmayan kimse, bu dünyada ne kadar rahat içerisinde yaşarsa yaşasın, bir gün ölüp yok olma korkusundan bir türlü kurtulamaz. Bu korku onu devamlı rahatsız eder. Bazen intiharın, on-lar için bir kurtuluş olduğu zannına kapılırlar. Âhiret inancı olan kimse, âhiret hayatında, bu dünyada işlediği işlerin karşılığını göreceğine inanır. Bu sebep-ten, işlerini Allah'ın emirleri çerçevesinde yapar. Daima O'nun rızasını kazan-maya çalışır. Ne hemcinslerine ne de yaratılmışlara fenalık yapar. Bu dünyada başına gelen felaketlere sabreder. Böylece âhirete inanan ve orada mutluluğa ermeye çalışan kişinin bu inancı, dünya hayatına da tesir ederek, onun dünya-da da iyi ve meşrû' yollarda yürüyen bir insan olmasını temin eder. Âhirete ina-nan kimse bir taraftan Allah için ibâdet ve taatını yerine getirirken, bir taraf-tan da Rabbinin rızasını kazanmak için, O'nun gösterdiği yolda aşk ve şevkle çalışarak hem kendine ve hem de insanlara daha faydalı olur.

Âhiret inancı, en iyi bir otokontrol sistemi (kendi kendini denetleme) olarak kabul edilebilir. Bu inanca sahip olan kimse kanun ve polis korkusundan uzak olan yerlerde dahi kötü söz ve davranışlarda bulunmaz. Dâima insanlara yar-dım ve hayra koşmayı prensip edinir. Çünkü kendisinin bir başıboşluk içinde olmadığını, kontrol edildiğini bilmektedir. Bu inanca sâhip olan kimse, bu dün-yada zulüm ve haksızlıklar karşısında kalabilir. Böyle bir durumda, mücadele gücünü kaybetmeden çalışmasına devam eder, sabretmesini bilir. Yine şuna emindir ki, ebedî ve sonsuz hayatta mutlaka hakkını alacaktır. Kısaca bu inanç, kişiye moral ve irâde gücü verir. Böyle bir inanç, insanı her türlü israf-tan alıkoyar. Çünkü o kimse, hesap gününde, kendisine verilen bütün nimet-lerin hesabını vermenin güçlüğünü idrak ederek, ömrünü, sıhhatini, zamanını, gençliğini iyi bir şekilde değerlendirmeye çalışır. Âhirete inanan kimse ölüm gerçeğini düşünmekten ve hatırlamaktan, da korkmaz. Aksine ölümü sık sık ha-tırlamak suretiyle bencil duygularını ve ihtiraslarını dizginler.

SONUÇ:

Kur'ân-ı Kerim'in âhiret konusunu işlerken kullandığı üslûpta dikkatleri çe-kici bir yön bulunmaktadır. Söz konusu âhiret olaylarının anlatımı sırasında diğer anlatımlardan farklı bir ifade ve anlatım biçimi kullandığı hemen göze çarpmaktadır. Çoğunlukla ilk dönemde (Mekke Dönemi) gelen vahiyelere ait olan bu üslûba ait ifadeler, kısa fakat anlam bakımından yüklü ve gerilimlidir. Kur'ân, muhatabım etkileyebilmek, onun dikkatini bu önemli konuya çekebil-mek için yalın ifadeler yerine sanatlı bir üslûp kullanmaktadır.

Bu âlemin ve varlıkların yok olması (kıyâmet), insanların yeniden dirilmesi (ba's), sorgulama, amellerden hesaba çekilme, haşr, şefaât, mîzan, cennet ve ce-

hennem gibi hususlar âhiret âleminin meselelerindedir. Kur'ân, bu hususlar üzerinde özenle durarak, geniş açıklamalar yapmaktadır.

Âhiret inancı hak dinlerin hepsinde de mevcut olan ve bütün peygamberler tarafından teyid edilmiş bir imân esasıdır. Bu inanç Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın varlığının ve birliğinin bir tamamlayıcısı olarak yer almıştır.

Âhiret inancı insanlar için en büyük mutluluk kaynağıdır. Bu inanç, insanın sadece âhirette değil, dünyada da huzur kaynağı olur. Âhiret inancı olan kimse, âhiret hayatında, bu dünyada yaptığı işlerin karşılığını göreceğine inanır. Bu sebepten işlerini Allah'ın emirleri çerçevesinde yapar. Dâima ve her yaptığı işte Allah'ın rızasını kazanmayı düşünür. Bu da insanın hem dünyada hem de âhirette saadete ermesine vesile olur.

KAYNAKLAR:

- Aliyyül-Kârî, Ali b. Muhammed, (ö.1014/1606),
-Şerhu'l-Fıkhı'l-Ekber, Beyrut, 1984.
- Ateş, Süleyman,
- Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst,1988.
- Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meali, Yeni Ufuklar Neşriyat, İst, trs. el-Buhârî, Muhammed b. İsmail, (ö. 256/879),
- el-Câmiu's-Sahih (Sahihu Buhârî), Mısır, 1345.
- Derveze, İzzet,
- Kur'ân Cevap veriyor, Trc: Abdullah Baykal, İst, 1988. İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, (ö. 276/889),
- Te'vîlu Müşkili'l-Kur'ân, Kahire 1973.
Kutûb, Seyid, (ö. 1386/1966),
- Kur'ân'da Kıyâmet Sahneleri Cennet, Cehennem, Trc: Süleyman Ateş, Ankara, trs.
Mehmet Vehbi, (ö. 1368/1949),
- Akâid-i Hayriyye Tercemesi, Ahmed Kâmil Mat., 1340. Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî, (ö. 261/874),
- es-Sahih, Tah: M. Fuad Abdulkakî, İst, 1981. Râğıb el-İsfehânî, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed, (ö. 502/1108),
- el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'ân, Mısır, 1970.
et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, (ö. 310/922),
- Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân, Mısır, 1954.